

γοῦσι πρὸς μόνα τὰ δύο αἰσθητήρια: τῆς ἀφῆς λέγω καὶ γεύσεως, τὸ πρᾶγμα κατὰ τὸ φαινόμενον ὑπάγει ἄριστα. Καθότι ἐφάπτομαι, φερ' εἰπεῖν, λίθου τινός, καὶ αἰσθάνομαι ἀντιτυπίας καὶ σερρότητος, ἢ λειότητός τινος, καὶ ἐντεῦθεν ἐγὼ ἀποφασίζω ὅτι ὁ λίθος διήγειρεν εἰς ἐμὲ τὰ δύο αἰσθήματα τῆς τε ἀντιτυπίας καὶ τῆς λειότητος. Ὡσαύτως βάλλω εἰς τὸ σῶμα μου μέλι, καὶ αἰσθάνομαι γλυκύτητος, καὶ ἐντεῦθεν ἐγὼ ἀποφασίζω ὅτι τὸ μέλι διήγειρεν εἰς ἐμὲ τὸ αἶσθημα τῆς γλυκύτητος, εἴτε ὅτι ἡ γλυκύτης εἶναι ἀποτέλεσμα εἰς ἐμὲ τοῦ μέλιτος. Πλὴν τοῦτο, ἐπαφή λέγω, δὲν ἔχει χώραν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ τρία αἰσθητήρια: τῆς ὀσφρήσεως δηλαδὴ, ἀκοῆς, καὶ ὀράσεως. Καθότι ἐνταῦθα τὰ ἐνεργοῦντα εἰς τὸν ἄνθρωπον σώματα οὐδαμῶς ἐφάπτονται τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἀλλ' ἴσανται μακρόθεν. Καὶ ἔτι πλέον μεταξὺ τοῦ αἰσθανομένου καὶ τῶν αἰσθητῶν ἐπίκεινται πυκνὰ ἄλλα σώματα. Ὡσε - οὔτε τῆς ψυχῆς τοῦ αἰσθανομένου ἐξερχομένης ἔξωθεν αὐτοῦ, οὔτε τῶν αἰσθητῶν εἰσερχομένων εἰς αὐτὸν, πῶς τὰ σώματα ἐνεργοῦσιν, ἔνθα οὐκ εἰσὶν, ἢ πῶς ὁ ἄνθρωπος ἀντιλαμβάνεται τῶν μακρόθεν κειμένων;

» Ἐκ τῶν σωμάτων, ἀποκρίνεται ὁ πρῶτος τῶν μεταφυσικῶν Λόγιος (α) ἔρχονται πρὸς ἡμᾶς μόρια » διόλου ἀνεπαίσθητα εἰς ἡμᾶς, ἅπερ προσβάλλοντα εἰς » τὰ ὄργανα τῶν ἡμετέρων αἰσθητηρίων διεγείρουσιν εἰς

(α) Ἐν τῷ περὶ Ἰδεῶν. βιβ. κεφ. π'.

» εἰς ἡμᾶς τὰ αἰσθήματα. Καθότι ἐπειδὴ καὶ ἡ ἔκτασις,
 » τὸ σχῆμα, ὁ ἀριθμὸς, καὶ ἡ κίνησις τῶν σωμάτων ὁρῶν—
 » ται διὰ τῶν ἡμετέρων ὀφθαλμῶν μακρόθεν, ἀκόλουθον
 » εἶναι σώματα τινὰ ἀνεπαίσθητα νὰ ἔρχωνται ἐκ τῶν
 » ὄρωμένων μέχρι τῶν ὀφθαλμῶν ἡμῶν, καὶ ἐντεῦθεν νὰ
 » ἐμποιῶσιν εἰς τὸν ἐγκέφαλον ἡμῶν κινήσεις τινάς, αἷ
 » τινες διεγείρουσιν εἰς ἡμᾶς τὰ αἰσθήματα. Καθότι εἶναι
 » ἀδύνατον εἰς ἡμᾶς νὰ ἐννοήσωμεν ὅτι ἐν σώμα ἐνεργεῖ
 » ἐπ' ἄλλου ἄνευ ἐπαφῆς, καὶ μετὰ τὴν ἐπαφὴν ἄνευ
 » ὠθήσεως. Τοῦτο αὐτὸ βέβαια ἤθελε λεχθῆ καὶ περὶ τῶν
 » λοιπῶν ποιότητων τῶν σωμάτων: τουτέστιν ὅτι ἀποσπῶν—
 » ται μόρια λεπτότατα ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀνεπαίσθητα, καὶ
 » ὅτι προσβάλλοντα εἰς τὰ ἡμέτερα αἰσθητήρια, διεγεί—
 » ρουσιν εἰς ἡμᾶς τὰ αἰσθήματα. Καθότι εἶναι οἰκο—
 » θεν σαφές, ὅτι εἶναι πλῆθος σωμάτων τοσοῦτον σμι—
 » κρῶν, ὥστε εἰς οὐδεμίαν τῶν αἰσθήσεων ὑποπίπτουσιν,
 » οὔτε κατὰ τὸ πάχος, οὔτε κατὰ τὸ σχῆμα, οὔτε κατὰ
 » τὴν κίνησιν, καὶ τοσοῦτον ἀπύνητα πρὸς ἄλληλα, ὅσον
 » δὲν εἶναι τὰ μόρια τοῦ νεροῦ καὶ ἀέρος ὡς πρὸς τὰ μόρια
 » τῶν λοιπῶν σωμάτων. Ἄν λοιπὸν δοθῆ ἡ ὑπαρξίς εἰς
 » τὰ εἰρημένα σώματα, καὶ διαφορὰ εἰς αὐτὰ κατὰ τε
 » τὴν κίνησιν, σχῆμα, παχύτητα, καὶ ἀριθμὸν, καὶ ὅτε
 » προσβάλλουσιν εἰς τὰ ὄργανα τῶν ἡμετέρων αἰσθητηρίων,
 » ἀκόλουθον εἶναι νὰ διεγείρωσιν εἰς ἡμᾶς διάφορα χρώ—
 » ματα καὶ ὀσμᾶς. Καὶ ἐν ἴον, φέρ' εἰπεῖν, ἐμποιεῖ εἰς
 » ἡμᾶς διὰ μὲν τῆς ὀράσεως αἰσθημα χρώματος κυανοῦ,
 » διὰ δὲ τῆς ὀσφρήσεως αἰσθημα εὐωδίας: τουτέστι προ—
 » ξενεῖ ταῦτα διὰ τῆς ὠθήσεως τῶν εἰρημένων ἀνεπαι—

» σθῆτων μορίων: ἰδίου σχήματος δηλονότι καὶ ἰδίας πα-
 » χύτητος, ἅπερ διαφόρως ταραττόμενα ἔρχονται καὶ πλήτ-
 » τουσι τὰ αἰσθητήρια τῆς ὀράσεως καὶ ἀφῆς. "Οπερ δὲ
 » ἐλέχθη περὶ χρωμάτων καὶ ὀσμῶν, ἤθελε λεχθῆ καὶ
 » περὶ ἤχων καὶ χυμῶν τῆς γεύσεως: τουτέστιν ὅτι τὰ αἰ-
 » σθητήρια πλήττονται ὑπὸ ἀπορροίας τινός. «

Οἱ χημικοὶ ὅμως σοχάζονται τὸ πρᾶγμα διαφόρως: τουτέστιν οὗτοι θέλουσιν, ὅτι ἡ διαφορὰ τῶν αἰσθημάτων τῆς γεύσεως γεννᾶται ὄχι ἐκ τῆς ἐπαφῆς τῶν σωμάτων ἐπὶ τῆς γλώττης, ἀλλ' ἐκ τῶν διαφορῶν ἀλάτων, ἅπερ εὕρισκόμενα ἐντὸς τῶν γευσῶν καὶ πλήττοντα διαφόρως τοὺς τιτθοὺς τῆς γεύσεως, διεγείρουσι καὶ διάφορα αἰσθήματα. Ὁ δὲ Χαρτλεῆς θέλει ὅτι τὰ ἔξωθεν σώματα ἐμποιῶσι παλμοὺς ἐπὶ τῶν νεύρων, καὶ ὅτι οὗτος ὁ παλμὸς φέρει τὴν ἐνέργειαν τῶν σωμάτων μέχρι τοῦ ἐγκεφάλου,

31. Ἐγὼ ὅμως λέγω ὅτι ὁ ἀποσπαιμὸς τῶν μορίων ἀπὸ τῶν σωμάτων εἶναι φαντασόν. Καὶ ἰδοὺ πῶς. Ὁ ἀποσπασμὸς εἶναι βέβαια οὐδὲν ἄλλο, ἢ ἀποτελεσμα. Ὡς εἰ δυοῖν θάτερον, ἢ τὰ μόρια ἀποσπῶνται ἐξ ἑαυτῶν, ἢ δυνάμεις ἀποσπαστικῆς ἐνεσιν ἐν τοῖς σώμασι καὶ ἀποσπᾷ αὐτὰ, ἀλλέως πρέπει νὰ δοθῆ ἀποτελεσμα ἄνευ αἰτίας, ὅπερ εἶναι ἀσύστατον. Ἀλλ' ἐπειδὴ, κατὰ τοὺς φυσικοὺς, τὰ σώματα εἶναι ἀδρανῆ, εἶναι ἀδύνατον εἰς τὰ μόρια νὰ ἀποσπῶνται οἴκοθεν. Μένει λοιπὸν τὸ ἕτερον: ὅ ἐστι νὰ δοθῆ δυνάμεις ἀποσπαστικῆς εἰς ἕκασον τῶν σωμάτων. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἐν ταυτῷ εἶναι ἀξίωμα τῆς φυσικῆς ὅτι ἐνεσιν ἐν ἐκάσῳ σώματι δυνάμεις ἐλκτικῆς, ἧς περ ἕνεκα ἕκασον σῶμα ὄν ἄθροισμα ἀπείρων μορίων

84 Περὶ τοῦ Λιτίου τῶν αἰσθημάτων

διαμένει ἐν, ὡς τοῦτο ὀρώμεν καὶ ἡμεῖς ἰδίαις ὀφθαλμοῖς, ἐπόμενον εἶναι νὰ συνυπάρχωσι ταυτοχρόνως ἐν ἑκάσῳ σώματι δύο δυνάμεις, ἡ μία ἑλκτική καὶ ἡ ἑτέρα ἀποσπαστική, ἣ τις ἀφαιρεῖ ἀκαταπαύτως μόρια ἐξ' αὐτοῦ. Ὡς αὐταὶ αἱ δύο δυνάμεις ἢ εἶναι ἴσαι ἀλλήλαις, ἢ ἄνισοι, ὧν περ' ἑκάτερον εἶναι ἀδύνατον. Καθότι ἂν ἦναι ἴσαι ἀλλήλαις, τότε ἐπειδὴ καὶ ἐν ταυτῷ εἶναι ἐκ διαμέτρου ἐναντίαι, ἔπρεπε νὰ προκύψῃ μηδὲν ἀποτέλεσμα: ὅθεν ἔπρεπε νὰ ἦναι καὶ ἀνεπαίσθητα τὰ σώματα, καὶ μὴ συνσχῆ μορίων, ἀλλὰ βλέπομεν, ὅτι δὲν εἶναι. Ἐξωσαν λοιπὸν ἄνισοι. Ἀλλὰ καὶ τότε δυοῖν θάτερον, ἢ ἡ ἑλκτικὴ δύναμις ἠθέλεν εἶναι μείζων τῆς ἀποσπαστικῆς, ἢ τὸ ἀνάπαλιν. Καὶ ἂν μὲν μείζων ἢ ἑλκτικῆς οὕτων ἐκ διαμέτρου ἐναντίων, αὕτη ἔπρεπε νὰ μηδενίσῃ τὴν ἀποσπαστικὴν, καὶ ἐπομένως τὰ σώματα νὰ μένωσιν ἀνεπαίσθητα, ἀλλ' ὡς φαίνεται ἐν τοιοῦτον δὲν ἀκολουθεῖ. Γεῖ δὲ καὶ ἐξεναντίας εἶναι μείζων ἢ ἀποσπαστικῆς τῆς ἑλξείως, τότε ἔπρεπε τὰ σώματα νὰ ἀφανισθῶσιν ὑπ' αὐτῆς, καὶ ὡς φαίνεται δὲν ἠκολούθησε τοιοῦτον τι μέχρι τῆς σήμερον. Προσεθείσθω ὅμως καὶ τοῦτο ὅτι πᾶσα ἰδιότης ἑνὸς σώματος εἶναι ἰδιότης ὅχι μόνον τοῦ ὅλου, ἀλλὰ καὶ ἰδίως ἑκάστου μέρους αὐτοῦ. Ὡς καὶ ἡ ἀποσπαστικὴ δύναμις ἑνὸς σώματος ἔπρεπε νὰ εὐρίσκηται καὶ ἐν ἑκάσῳ μέρει αὐτοῦ: ὅπερ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ, αἱ μερικαὶ ἀποσπαστικαὶ δυνάμεις ἔπρεπε νὰ ἀντίκηνται πρὸς ἀλλήλλας, καὶ ἐχομένως νὰ μηδενισθῶσιν ὑπ' ἀλλήλων, καὶ ἀπούσης τῆς ἑλξείως. Καὶ ὡς φαίνεται δὲν ἠκολούθησε τοιοῦτον τι μέχρι τῆς σήμερον.

32. Πλὴν τὸ πρᾶγμα δὲν ἴσεται ἕως ὧδε. Καθότι ἡ ὑπόθεσις τῆς προσβολῆς τῶν σωματικῶν μορίων εἰς τὰ ἡμέτερα αἰσθητήρια δὲν σημαίνει μόνον ἀποσπασμὸν αὐτῶν ἀπὸ τῶν σώματων, ἀλλὰ σημαίνει καὶ κίνησιν τινα. Καὶ ἔτι πλεόν. ὄχι μόνον ἀπλῶς κίνησιν, ἀλλὰ πρὸς πᾶσαν εὐθυβολίαν, καὶ ἴσως καὶ κίνησιν ἰσοταχῆ. Καθότι ἐστὶν οὐδὲν τῶν μερῶν ἐνὸς σώματος ὅπερ δὲν εἶναι ἢ ὀφθαλμῶν, ἢ ἀκουσῶν, ἢ ὄρατῶν ἐκ παντὸς μέρους. Ὡς αὕτη ἡ δύναμις πρέπει νὰ ὑποτεθῆ ὄχι μόνον ἀποσπαστικῆ, ἀλλὰ καὶ κινητικῆ. καὶ ὄχι μόνον κινητικῆ, ἀλλὰ καὶ πρὸς πᾶσαν εὐθυβολίαν: ὅ ἐστι σφαιρα καταγράφουσα.

Εἰς ἄλλος ὅμως ἤθελε προσθέσει καὶ τὸ, τίνος — ἕνεκεν αὕτη ἡ ἀποσπαστικῆ δύναμις οὕσα μία, νὰ ἀποσπᾷ μόρια διάφορα καὶ κατὰ τὸ μέγεθος, καὶ κατὰ τὸν ἀριθμὸν, καὶ κατὰ τὸ σχῆμα, καὶ κατὰ τὴν κίνησιν (30); Καὶ πρὸς τούτοις τίνος — ἕνεκεν ἐν εὐῶδες νὰ πληροῖ ἔτη-πολλὰ θαλάμους ἀλοκλήρους ἐκ τῶν μορίων αὐτοῦ, καὶ νὰ μὴ λαμβάνη αἰσθητὴν τινα ἐλάττωσιν, ὡς ἡ παρατήρησις θέλει;

33. Πλὴν τὸ πρᾶγμα περιπλέκεται ἔτι ἐργωδέρως. Καθότι ἡμεῖς εἶδομεν ὅτι αἱ προσβολαὶ τῶν σώματων εἰς τοὺς τιτθοὺς τῶν νεύρων δὲν εἶναι αἰσθήματα, ἀλλ' ὅτι τὰ αἰσθήματα γίνονται εἰς τὸν ἐγκέφαλον (12). Ὡς ἔπρεπεν εἰς τοὺς μεταφυσικοὺς νὰ ἐξηγήσωσι καὶ πῶς — ταῦτα τὰ ὑλικά ἀποσπώμενα μόρια προσβάλλοντα εἰς τὰ πέρατα τῶν νεύρων διεγείρουσιν ὄχι ἐκεῖ τὰ αἰσθήματα, ἀλλ' εἰς τὴν ἀρχὴν τῶν νεύρων; ὅ ἐστι πῶς — αἱ προσβολαὶ

36 Περὶ τοῦ Λιτίου τῶν αἰσθημάτων

τῶν εἰρημένων μορίων μεταβαίνουσιν ἐκ τῶν τιθῶν εἰς τὸν ἐγκέφαλον;

Σχεδὸν ἅπαντες οἱ μεταφυσικοὶ καὶ φυσιολόγοι κλίνουσι νὰ δοξάτωσι τὰ νεῦρα ἀγωγοὺς τινὰς, ἢ σωληνας γεμάτους νευρικοῦ ῥευστοῦ, καὶ ὅτι γινομένης τῆς προσβολῆς τῶν σωματίων εἰς τὰ πέρατα τῶν νεύρων τῶν πέντε αἰσθητηρίων, κίνησις τις διαπορθεύεται διὰ τοῦ νευρικοῦ ῥευστοῦ μέχρι τοῦ ἐγκεφάλου, ἢ τις ἐκεῖ εἰς τὴν ψυχὴν ἀποκαθίσταται αἶσθημα. Ὁμολογοῦσιν ὅμως ἐν ταυτῷ ὅτι οὐδεμία παρατήρησις μέχρι τῆς σήμερον ἐδυνήθη νὰ ἀνακαλύψῃ εἰς αὐτοὺς οὔτε τὴν ὑπαρξίν τῶν εἰρημένων σωληναρίων, οὔτε τὸ ἐν αὐταῖς ῥευστόν. Πλὴν ἐπειδὴ ὁ δεσμός παντὸς νεύρου ἀφαιρεῖ πᾶσαν αἶσθησιν, ἐξ οὗ μέλους ἐπικλαδίζεται (12) ρ τοῦτο ἔδωκε χώραν εἰς τοὺς μεταφυσικοὺς νὰ φυσιολογήσωσιν οὕτως, καὶ ἴσως οὐκ ἀπιθάνως. Καὶ κατὰ τοῦτο φαίνεται ὅτι συμφωνεῖ καὶ Νεύτων, λέγων (α) ὅτι πᾶν αἶσθημα γίνεται, καὶ τὰ μέλη τῶν ζώων κινουῦνται διὰ τῆς ἐνεργείας ἐνῆς ῥευστοῦ λεπτοτάτου κινουμένου διὰ μέσου τῶν τριχοειδῶν τῶν νευρικών σωληναρίων ἕκτε τῶν ἐξωτερικῶν ὀργάνων τῶν αἰσθητικῶν μέχρι τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς τοὺς μυῖνας.

Δὲν ἔλλειψαν ὅμως καίτινες τῶν μεταφυσικῶν ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκλάβωσι τὰ νεῦρα ὡς ἄλλας χορδὰς, ὥστε δηλονότι ἢ προσβολὴ τῶν ἐξώθεν σωμάτων νὰ διαδιδῶται διὰ

(α) Εἰς τὸ τέλος τῶν ἀρχῶν αὐτοῦ.

παλμοῦ μέχρι τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ ἐκεῖ νὰ ἀποκαθιστᾶται αἴσθημα εἰς τὴν ψυχὴν. Πλὴν, ὡς φαίνεται, αὕτη ἡδόξα ἔσχευ ὀλίγους τοὺς ὀπαδοὺς.

34. Ἴδου ὅμως πῶς ἐκάτερα ταῦτα τὰ συστήματα εἶναι ἀδύνατα πρὸς ἐξήγησιν τοῦ πράγματος.

Εἶναι τοῖς πάσι γνωστὸν, ὅτι τὰ ὑποκείμενα τῶν πέντε αἰσθητηρίων εἶναι ὄχι μόνον διαφόρου φύσεως, ἀλλὰ καὶ ἀμέτρου διαφορᾶς. Καθότι κατὰ μὲν τοὺς φυσικοὺς, τὸ μὲν ὑποκείμενον τῆς ὀράσεως εἶναι τὸ φωτογόνον, τῆς δὲ ἀκοῆς ὁ ἀήρ.. κατὰ δὲ τοὺς μεταφυσικοὺς, τὸ μὲν ὑποκείμενον τῆς ὁσφρήσεως εἶναι μόρια ἀποσπώμενα τῶν σωμάτων (32), τῆς δὲ γεύσεως καὶ ἀφῆς, ἅπαντα τὰ σώματα. Ἄλλ' εἶναι ὁμολογούμενον, ὅτι αἱ μὲν ἠλιακαὶ ἀκτῖνες καὶ τὸ θερμογόνον, πρόσθετες καὶ τὸ ἠλεκτρικὸν καὶ τὸ γαλουανικὸν ῥευστὸν εἶναι ἀπείρως λεπτά ὡς πρὸς τὰ λοιπὰ αἰσθητὰ.. διότι ἐκεῖνα διέρχονται ἀναντιρρήτως καὶ διὰ τῶν ὑλικῶν μορίων τούτων ὡς εἰς τὴν φυσικὴν ἀπεδείχθη, πολλῶν δὴ μᾶλλον διὰ τῶν πόρων αὐτῶν, οἵτινες βέβαια εἶναι ὡς ἄλλοι φάραγγες. Ὡς πῶς εἶναι δυνατόν ὄντα τοσαύτης ἀχανοῦς διαφορᾶς νὰ ἐνεργῶσι πρὸς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ὄν: τὸ νευρικὸν ῥευστὸν ἢ τὰς νευρώδεις ἵνας, καὶ νὰ ἐκτελῶσιν ἓν καὶ τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα: αἴσθημα λέγω εἰς τὴν ψυχὴν; Καθότι τὸ νευρικὸν ῥευστὸν ἢ εἶναι παχὺ καὶ πορώδες ὡς τὰ ἀπτά, ἢ λεπτότατον ὡς αἱ ὀκτῖνες, ἢ τὸ θερμογόνον, ἢ τὸ ἠλεκτρικόν, ἢ γαλουανικὸν ῥευστὸν. Ἄν τὸ πρῶτον – πῶς τίθεται ὑπὸ τῶν δευτέρων; Ἄν τὸ δεύτερον – πῶς ὑπὸ τῶν πρώτων; Καὶ ἔτι πλέον τὸ αὐτὸ αἰσθητήριον: τουτ-

ἐσι τῆς ἀφῆς, πῶς - διατίθεται καὶ ὑπὸ τῶν λίθων, καὶ ὑπὸ τοῦ θερμογόνου, καὶ ὑπὸ τοῦ ἠλεκτρικοῦ, καὶ ὑπὸ τοῦ γαλουανικοῦ ῥεύσου, ἐν ᾧ ταῦτα μεν τὰ ῥεύσα δύνανται νὰ ἐκληφθῶσιν ὡς μὴ ὕλη, οἱ δὲ λίθοι ὡς σιωρὸς ὕλικῶν μορίων καὶ πόροι; Ἄ ἐσι σώματα ἀδρανῆ; Προσεβείσθω δὲ καὶ τοῦτο, ὅπερ εἶναι μέγιστον, ὅτι ἡ ἐπαφὴ τῶν ἀπτῶν καὶ τῶν γευσῶν, ὡσαύτως καὶ ἡ ὄσφρησις τῶν ὀσφραντῶν ἐκτελῶσι τοῦ αὐτοῦ βαθμοῦ ἀποτελέσμα, οἴου καὶ αἱ ἥλιακαὶ ἀκτῖνες, αἵτινες διήνυσαν εἰς ὀκτὼ λεπτὰ 34 μιλλιόνια λέγας, ὅπερ ἦν ἰσοδύναμον μὲ τὸ, ἂν ἔλεγέ τις ὅτι δύναμις 34 μιλλιονίων εἶναι ἴση μὲ ἐν σημείον, εἴτε μὲ $\frac{1}{2283.6.12.12.12}$. Ἔτι δὲ κροῦσις καὶ ἀνάτριψις τῶν ὀφθαλμῶν καὶ ἀδυναμία ἐμποιοῦσι φῶς εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς .. ὡς ε - ἂν τὸ φῶς ἦρχετο ἐκ τοῦ ἡλίου, πῶς τοῦτο νὰ γεννᾶται ἐν ἡμῖν;

Ἡ τῶν χορδῶν ὁμῶς ἐξήγησις, ἐκτὸς τῶν ἐκτεθέντων ἀτοπημάτων, περιέχει καὶ τὰ ἐξῆς. α'. Οὐδεμία χορδὴ κάθυγρος πᾶλλει. β'. Οὐδεμία χορδὴ ἄνευ τάσεως πᾶλλει. γ'. Οὐδεμία χορδὴ μὴ οὔσα ἐλευθέρα ἐξ ἐμποδίων παραπλευρῶν πᾶλλει. Οἱ δὲ τοῦ Χαρτλεῆ (30) ὁμῶς παλμοὶ οὔτε ἀναιρέσεως, νομίζω ἐγὼ, δέονται. Ὡς ε ὄχι μόνον εἶναι ἄγνωστον παντελῶς εἰς τοὺς μεταφυσικοὺς ὅποιον εἶναι τὸ διεγείρον εἰς ἡμᾶς τὰ αἰσθήματα, ἀλλὰ καὶ πῶς ἡ προσβολὴ ἢ εἰς τὰ ἄκρα τῶν νεύρων γενομένη μετοχετεύεται εἰς τὸν ἐγκέφαλον.

35. Καὶ ἔπρεπε. Καθότι τὰ ἀπλά εἶναι πάντοτε, ἄπερ διαφεύγουσι μάλισα τὴν γνῶσιν τῶν ἀνθρώπων. Ὡς ε ἐν λόγῳ καὶ οἱ μεταφυσικοὶ ἔπρεπε νὰ ἀπαντήσωσιν ἔρκος

εἰς τὸ πῶς αὐτοὶ ἐξέρχονται ἐξ ἑαυτῶν πρὸς τὰ ἔξωθεν σώματα, ἢ πῶς τὰ πόρρω σώματα διατιθέασιν αὐτούς. Μένει λοιπὸν νὰ ιδῶμεν, ἂν ἡμεῖς ἐπιτύχωμεν μᾶλλον αὐτῶν.

Ἡμεῖς ἀπεδείξαμεν εἰς τὴν φυσικὴν ὅτι ἐκ παντὸς σώματος ἐκρέει καὶ εἰσρέει ρευσόν τι ἀκαταπαύτως καὶ πρὸς πᾶσαν εὐθυβολίαν. Πλὴν ἔσω τοῦτο ἀναπόδεικτον. Ἔστι ὁμῶς οὐδεὶς ὁ ἀμφιβάλλων ὅτι ἡμεῖς ὁσφραϊνόμεθα. Ἀλλ' εἶναι ἀδύνατον τὸ νὰ γένωσιν αἰσθητὰ τὰ σώματα, ἔνθα οὐκ εἰσίν, ἄνευ τινὸς μέσου, ἀλλέως πρέπει νὰ δοθῇ, ἢ ὅτι ἡ ψυχὴ ἡμῶν ἐξέρχεται ἐξ ἡμῶν, ἢ τι ἄπὸν πάρεσι: ὃ ἔστιν ὅτι ἔστι τι, ἔνθα οὐκ ἔστιν. Ὡς εἶναι πᾶσα ἀνάγκη νὰ δοθῇ ὅτι ἐκ τῶν ὁσφραντῶν ἔρχεται τι πρὸς τὸ αἰσθητήριον τῆς ἡμετέρας ὁσφρήσεως. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ τοῦτο, ὡς εἶδομεν (31), εἶναι ἀδύνατον νὰ ἦναι μόρια ἀποσπώμενα τῶν σωμάτων, ἔπεται νὰ ἦναι ρευσόν τι ἐκρέον ἐξ αὐτῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἔστιν οὐδεμία σιγμὴ ἢ εὐθυβολία, καθ' ἣν τὸ ὁσφραντὸν δὲν εἶναι τοιοῦτον, ἐπόμενον εἶναι νὰ ἐκρέῃ τοῦτο τὸ ρευσόν καὶ ἀκαταπαύτως καὶ πρὸς πᾶσαν εὐθυβολίαν: ὃ ἔστι νὰ καταγράφῃ σφαῖραν. Ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ ἂν ἐρρέεν ἐκ τῶν ὁσφραντῶν ρευσόν τι, χωρὶς νὰ εἰσρέῃ, ἔπρεπε, ὅποιοςδήποτε ποιότητος καὶ ἂν ἦν, νὰ μηδενισθῇ: τουτέστι νὰ μείνωσιν ἀνεπαίσθητα τὰ ὁσφραντὰ, καὶ δὲν μένουσι, ἐπόμενον εἶναι καὶ νὰ εἰσρέῃ εἰς αὐτὰ ἀκαταπαύτως τὸ αὐτὸ ρευσόν. Καὶ τοῦτο εἶναι ἐκεῖνο, ὅπερ ἐγὼ ὀνομάζω Πανταχηκίτητον. Ἐπειδὴ ὁμῶς καὶ εἶναι ὁσφραντὸν ὅχι μόνον τὸ ὄλον, ἀλλὰ καὶ ἕκαστον αὐτοῦ μόριον, ἐπόμενον εἶναι νὰ ἐκρέῃ

40 Περὶ τοῦ Λιτίου τῶν αἰσθημάτων

καὶ νὰ εἰσρέῃ ἰδίως ἐξ ἐκάστου μορίου τοῦτο τὸ πανταχηκίνητον.

Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἅπαντα τὰ ὄσφραντὰ ἦσαν πρότερον μὴ τοιαῦτα, καὶ ἐξ ὄσφραντῶν μεταβάλλονται εἰς μὴ τοιαῦτα.. διότι τὰ ἄνθη, φέρ' εἰπεῖν, ἦσαν πρότερον νερόν, ἐπόμενον εἶναι νὰ ἐκρέῃ καὶ νὰ εἰσρέῃ πανταχηκίνητον ἐξ ἁπάντων τῶν σωμάτων, ἀλλέως ἢ ποιότης κινεῖ ρευσόν τι πρὸς πᾶσαν εὐθυβολίαν, ὅπερ εἶναι ἀσίθεια. Ἐπειτα ἡμεῖς ἀπεδείξαμεν εἰς τὴν φυσικὴν ὅτι ὁ ἦχος δὲν εἶναι γόνος τοῦ ἀέρος.. διότι ἐκτὸς τῶν λοιπῶν λόγων, βλέπετε τὸν ἦχον νὰ γεννᾶται καὶ εἰς τὴν ἀπουσίαν τοῦ ἀέρος. Ἄλλ' ἅπαντα τὰ σώματα εἶναι ἠχητικά: ὅ ἐστιν ἐνεργοῦσιν ἔνθα οὐκ εἰσὶν, ὥσε ἐπόμενον εἶναι νὰ ἐκρέῃ ἐκ παντὸς σώματος ρευσόν τι πρὸς πᾶσαν εὐθυβολίαν, καὶ τοῦτο ἀκαταπαύτως.

Πρὸς τούτοις ἡμεῖς ἀπεδείξαμεν εἰς τὴν φυσικὴν ὅτι ἡ ἀντανάκλασις τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων εἶναι πρᾶγμα ἀδύνατον. Ἄλλ' ὡς ὁρῶμεν τὰ αὐτόφωτα σώματα, οὕτω καὶ τὰ ἑτερόφωτα.. καὶ ἐπειδὴ εἶναι δύοσα κοινὴ ὅτι ἐκ τῶν αὐτοφώτων ἔρχεται πρὸς ἡμᾶς ρευσόν τι, ὥσε ἔπεται ἀναγκαίως καὶ ἐκ τῶν ἑτεροφώτων νὰ ἔρχηται ἐπίσης πρὸς ἡμᾶς ρευσόν τι. Καὶ ἔτι ἐπειδὴ ἡμεῖς ὁρῶμεν τὰ ἑτερόφωτα καὶ ἀκαταπαύτως καὶ ἐκ πάσης εὐθυβολίας, ἐπόμενον εἶναι νὰ ἐκρέῃ ἐξ ἁπάντων τῶν ἑτεροφώτων ρευσόν τι, καὶ πρὸς πᾶσαν εὐθυβολίαν καὶ ἀκαταπαύτως. Ὡσε καὶ ἡ ὄσφρησις, καὶ ἡ ἀκοή, καὶ ἡ ὄρασις ἡμῶν εἶναι σημεῖον ἀναντίρρητον ὅτι ἐκ παντὸς σώματος

ἐκρέει καὶ εἰσρέει ῥευσόντι, καὶ ἀκαταπαύσως, καὶ πρὸς πᾶσαν εὐθυβολίαν.

36. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ ἔστιν οὐδεὶς ὁ ἀμφιβάλλων, ὅτι τὸ ἐκ τῶν ἑτεροφώτων φωτογόνον εἶναι τοῦτο αὐτὸ μὲ τὸ ἐκ τῶν αὐτοφώτων, ὅπερ ἡμεῖς ὠνομάσαμεν πανταχικίνητον, τούτου ἕνεκεν τὸ πανταχικίνητον εἶναι τοῦτο αὐτὸ μὲ τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας. Καὶ ὅταν μὲν ἔρχηται ἐκ τῶν αὐτοφώτων σωμάτων ἢ καὶ ἐκ τῶν σκιαρῶν (πλὴν διατιθεμένων πρῶτον ὑπὸ τῶν ἀκτίνων), τότε ὀνομάζεται φωτογόνον: ὁ ἔστι τότε ἐνεργεῖ εἰς τὸ αἰσθητήριον τῆς ὀρατικῆς, ὅτε δὲ ἐκ τῶν σκιαρῶν, τότε δὲν ἔχει ἰσχὺν τινὰ ἐπ' αὐτοῦ: ὁ ἔστι τότε εἶναι μὴ φωτογόνον, ἀλλ' ἀπλῶς ῥευσόντι μὴ αἰσθητόν.

37. Ἄν λοιπὸν καὶ ἐκρέη ῥευσὸν ἐκ παντὸς σώματος, δῆλον ὅτι καὶ ἐξ ἡμῶν.

Ὡς εἰς δαθέντος ὅτι ἡ ἡμετέρα ψυχὴ ἀντιλαμβάνεται διὰ τῶν νεύρων τῆς προσβολῆς τούτου τοῦ ῥευστοῦ, τούτο ἠθέλεν εἶναι αἴσθημα. Ὅθεν ἔν καὶ τὸ αὐτὸ ὄν: τὸ πανταχικίνητον, ἐνεργεῖ πρὸς ἔν καὶ τὸ αὐτὸ ὄν: τὴν ψυχὴν, καὶ ἐκτελεῖται ἔν καὶ τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα, ἡ γοῦν αἴσθημα. Καὶ ἐκ μὲν τῶν φωτεινῶν σωμάτων ἐρχομένου τοῦ πανταχικινήτου, τὸ ἀποτέλεσμα αὐτοῦ εἶναι φῶς ἢ χρώματα, ἐκ δὲ τῶν ἡχητικῶν, ἦχος, ἐκ δὲ τῶν ὀσφραντῶν, εὐωδία ἢ δυσωδία, ἐκ δὲ τῶν γευσῶν, χυμοὶ, ἐκ δὲ τῶν ἀπτῶν, ὅπερ ἡμεῖς λέγομεν, ποιοτήτες ἀπται.

38. Ἄλλ' ἐπειδὴ καὶ τὸ πανταχικίνητον φθάσαν εἰς τοὺς τιθούς τῶν νεύρων δὲν ἴσεται ἐκεῖ, ἀλλὰ προχωρεῖ μέχρι τοῦ ἐγκεφάλου, τούτου ἕνεκεν καὶ ἡ μετο-

42 Περὶ τοῦ Αἰτίου τῶν αἰσθημάτων

χέτευσις τῆς προσβολῆς ἀπὸ τῶν τιθῶν τῶν νεύρων μέχρι τοῦ ἐγκεφάλου (33) ἤθελον εἶναι οὐδὲν ἄλλο ἢ ἐξὰ-
κολούθησις τῆς ὀδύπορίας τοῦ ἰδίου ῥευστοῦ.

Δῆλον ὅμως, ὅτι πρέπει νὰ ὑποθεθῶσι τὰ νεῦρα οὕτω πῶς κατασκευασμένα εἰς αὐτῆς τῆς φύσεως, ὥστε τὸ ἐξ αὐτῶν ἐκρέον ῥευστὸν νὰ ἀφίνη ἀνέπαφον τὴν θέσιν τῶν μορίων τοῦ ἐκ τῶν σωμάτων προσβάλλοντος εἰς ἡμᾶς πανταχικινήτου, καὶ οὕτω νὰ ἀποκαθιστῶνται ληπτὰ αἰ-
ποιότητες τῶν ἐξωθεν σωμάτων, εἴτε ἡ τοιαύτη ὑπαρξίς τῶν, ἐξ ὧν ἔρχεται πανταχικινήτου εἰς ἡμᾶς.

39. Ἄλλ' ἂν - ἦναι, ἤθελεν εἰπῆ τις, ἐν καὶ τὸ αὐτὸ τὸ διεγείρον εἰς ἡμᾶς πάντα τὰ αἰσθήματα, τίνος ἔνεκεν νὰ ἦναι πέντε αἰ αἰσθήσεις, καὶ εἰς ἑκάστην αὐτῶν τοσαύτη διαφορά αἰσθημάτων; ἰδοὺ πῶς ἤθελεν ἐξηγηθῆ τοῦτο τὸ φαινόμενον.

Δεδόθω διαφοράτις εἰς τὴν θέσιν τῶν μορίων τοῦ ἐκ τῶν σωμάτων ἐκρέοντος πανταχικινήτου: ἄλλη δηλο-
νότε νὰ ἦναι ἐκ τοῦ ἐνὸς καὶ ἄλλη ἐκ τῶν ἄλλων, ὡσαύτως δὲ καὶ τῶν πέντε ἡμῶν αἰσθητήριων. Τότε εἶναι φανερόν, ὅτι ἡμεῖς θέλομεν ἔχει πέντε μὲν θέσεις δια-
φορετικὰς ἐν ἡμῖν, μυρίας δὲ ἐν τοῖς μυρίοις σώμασι. Καὶ ἐπομένως, ὡς μὲν ἐξ ἡμῶν θεωρουμένου τοῦ πράγ-
ματος, ἡμεῖς θέλομεν ἔχει πέντε εἰδῶν αἰσθήματα, ὡς δὲ ἐκ τῶν σωμάτων, ἄπειρα. Ἐπειδὴ ὅμως καὶ ἅπασαι αὗται αἰ ἐκ τῶν σωμάτων προσβολαὶ τοῦ πανταχικινήτου ἀναφέρονται εἰς τὰ πέντε ἡμῶν αἰσθητήρια, τούτου ἔνεκεν αἰ εἰς τὸ αὐτὸ αἰσθητήριον ἀναγόμεναί πρέπει νὰ ἦναι τοῦ αὐτοῦ εἶδους, καὶ ἑτεροειδεῖς, αἰ εἰς διάφορα. Αἰσθημα δ' ἐν

ἡμῖν δὲν εἶναι ἡ φύσις τοῦ προσβάλλοντος, ἀλλ' ἡ ἐνέργεια αὐτοῦ γενομένη ληπτὴ ὑπὸ τῆς ψυχῆς· ἀλλὰ πάντα ἐνέργεια εἶναι ἀνάλογος οὐδέ ποτε μὲ τὸν σῶρον τοῦ προσβάλλοντος σώματος, ἀλλὰ μὲ τὴν γωνίαν τῆς προσβολῆς, εἴτε θέσειν αὐτοῦ. Καθότι ἡμεῖς ὁρῶμεν, ὅτι εἰς μὲν τὸν μαγνητισμὸν καὶ τὸν ἠλεκτρισμὸν ἐπακολουθεῖ καὶ ἔλξις καὶ ὠθησις: ὅ ἐστιν ἐνέργειαι ἐναντίαι, καὶ ὄχι ἄλλοθεν, εἰμὴ ἐκ μόνης τῆς διαφορᾶς τῆς θέσεως τῶν ἀπαντωμένων ρευσῶν, εἰς δὲ τὴν ἐπίκρουσιν τῶν σωμάτων τὸ μέγεθος τοῦ ἀποτελέσματος εἶναι πάντοτε ἀνάλογον μὲ τὴν γωνίαν τῆς ἐπικρούσεως. "Ὡς εἰς ἂν τὸ ἐπικρούμενον ἦν αἰσθητικόν, μὲ ὄλον ὅπου καὶ τὸ ἐπικρούον, καὶ ἡ ἀντιληπτικὴ δύναμις ἤθελον εἶναι τὰ αὐτὰ, τὰ αἰσθήματα ἔπρεπε νὰ ἦναι διάφορα. "Ὡς εἰς καὶ αἱ αἰσθήσεις ἡμῶν, καὶ πολὺ πλέον τὰ αἰσθήματα ἔπρεπε νὰ ἦναι διάφορα· ἐκ τοῦ ῥόδου, φερ' εἰπεῖν, καὶ ἴου ἐκρέει ρευσόν τι πρὸς πᾶσαν εὐθυβολίαν (35), ὅπερ ὑπετέθη νὰ ἐνεργῇ εἰς τὸ αἰσθητήριον τῆς ἡμετέρας ὀσφρήσεως (37). Δεδόσθω λοιπὸν νὰ ἦναι ἄλλη θέσις τῶν μορίων τοῦ ἐκ τοῦ ῥόδου ἐκρέοντος ρευστοῦ, καὶ ἄλλη ἢ ἐκ τοῦ ἴου, ὥς εἰς νὰ γίνηται διάφορος ἀντίκρουσις αὐτῶν μὲ τὸ ἐκ τῆς ῥινὸς ἡμῶν ἐκρέον ρευστόν. Τότε εἶναι φανερὸν ὅτι καὶ ἡ ἐνέργεια αὐτῶν, ἢ ὀρθότερον εἰπεῖν ἡ ἀντενέργεια τοῦ ἀντενεργοῦντος ἤθελεν εἶναι διάφορος. "Ὁμοίον τι ἤθελε λεχθῆ καὶ περὶ τῆς χιόνος καὶ καπνίας. Καθότι δοθέντος, ἡ θέσις τῶν μορίων τοῦ ἐκ τῆς χιόνος ἐκρέοντος ρευστοῦ νὰ ἦναι διάφορος ἢ καὶ ἐναντία μὲ τὴν τοῦ ἐκ τῆς καπνίας, τότε καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτῶν θέλουσιν εἶναι διάφορα ἢ καὶ ἐναν-

44 Περὶ τοῦ Λιτίου τῶν αἰσθημάτων

τία. Τοῦτο δ' αὐτὸ ἤθελε λεχθῆ καὶ περὶ τῶν αἰσθημάτων τῶν ἐγχειρομένων εἰς τὰ λοιπὰ ἡμῶν αἰσθητήρια. Ὡς τὸ αὐτὸ ὄν ἔνεκα τῆς διαφόρου τῶν μορίων αὐτοῦ θέσεως δύναται νὰ ἐκτελέσῃ ἀπείρους διαφορετικὰς προσβολὰς καὶ ἐντεῦθεν ἀπείρως διάφορα τὰ αἰσθήματα εἰς ἡμᾶς.

40. Ἐν λοιπὸν καὶ ἡ ψυχὴ δὲν διατίθεται παντελῶς ὑπὸ τῶν σωμάτων, εἰμὴ ἐκ μόνης τῆς προσβολῆς τοῦ πανταχῆκινῆ του, φυσικῶς πῶς ἔπεται αὕτη νὰ ἐκπληρῆ καὶ τὰ βουλευμάτα αὐτῆς: ὅςτι νὰ κινή τοὺς μυῶνας διὰ τούτου τοῦ ῥευστοῦ. Καθότι εἶναι γνωστὸν ὅτι ποσότης μεγάλη αἵματος πέμπεται ὑπὸ τῆς καρδίας εἰς τὸν ἐγκέφαλον, ὅςτι ὡς ἄλλος ἀδὴν ἐκτελεῖ τὸ νευρικὸν ῥευστὸν ἔνεκα τῆς αὐξήσεως καὶ τροφῆς τῶν μελῶν, καὶ τῆς λειτουργίας τῶν αἰσθημάτων, καὶ τῆς κινήσεως τῶν μελῶν. Πλὴν εἶναι ἀδὴλον, ἂν τοῦτο τὸ νευρικὸν ῥευστὸν ἦναι τὸ μέσον, δι' οὗ τὰ μέλη κινεῖ ἡ ψυχὴ ἢ μόνον ὑπηρετῆ τοῦ νὰ διαπύξῃ τὰ νεῦρα ἰκανὰ πρὸς κίνησιν τῶν μελῶν.

Ὅποιοιδήποτε ὅμως καὶ ἂν ἦναι τὸ ῥευστὸν: τὸ ὄργανον λέγω τῶν ἀνθρωπίνων κινήσεων, ὁ ὀρθὸς λόγος ἀπαιτεῖ νὰ ἦναι ἓν καὶ ὄχι δύο ἢ πολλὰ, εἰ καὶ τὰ ἀποτελέσματα αὐτοῦ εἶναι καὶ διάφορα καὶ ἐναντία. Καθότι ὡσπερ εἰς τὸν μαγνητισμὸν καὶ εἰς τὸν ἠλεκτρισμὸν, ἔνθα λέγω τὸ ῥευστὸν βέβαια εἶναι ἓν μόνον, ἡμεῖς ὀρῶμεν κινήσεις ἐναντίας, οὕτω καὶ ἡ ἔκτασις καὶ ἡ συστολή τῶν μελῶν, ὑπὸ τῆς ψυχῆς πρέπει νὰ ἐκτελοῦνται δι' ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ῥευστοῦ, καὶ ὄχι διὰ διαφόρων.

Τούτου λοιπὸν δοθέντος, ἤθελε δοθῆ καὶ ὁ λόγος

τοῦ διατὶ τινὰ τῶν μελῶν εἶναι δυνατόν νὰ ᾔηται αἰσθητικῶς, ἐν ᾧ ἐλλείπει ἐξ αὐτῶν ἡ δύναμις τοῦ κινεῖσθαι, καὶ τὸ ἀνάπαλιν (23). Καθότι ἐπειδὴ καὶ τὸ διεγείρον τὰ αἰσθήματα εἶναι ἡ προσβολὴ τοῦ ἐκ τῶν σωμάτων πανταχρηκινήτου (37): τουτέστιν ἔξωθεν ἐρχομένου τινὸς πρὸς τὸν ἐγκέφαλον, τὸ δὲ κινεῖν τὰ μέλη τοῦ ἀνθρώπου ἐξεναντίας εἶναι τὸ ἐκ τοῦ ἐγκεφάλου πρὸς τὰ πέρατα τῶν νεύρων: τουτέστιν ἐνδοθεν τινος πεμπομένου, ἐπόμενον εἶναι νὰ ᾔηται δυνατὴ ἡ ὑπαρξίς τῆς λειτουργίας τοῦ ἑνὸς ἄνευ τῆς τοῦ ἑτέρου, εἰ καὶ τὸ μέσον: τὰ νεῦρα λέγω, εἶναι τὸ αὐτό.

41. Δοθέντος λοιπὸν ἅπαξ, ὅτι τὸ διεγείρον εἰς ἡμᾶς ἅπαντα τὰ αἰσθήματα εἶναι ἐν καὶ τὸ αὐτό, εὐκόλως ἤθελε λυθῆ ἡ ἀπορία τῶν μεταφυσικῶν τὸ »τίνος – ἕνεκεν νὰ θεωρῆται ἡ αὐτὴ ἀναλογία μεταξὺ τῶν τόνων τῆς μουσικῆς καὶ τῶν χρωμάτων τῆς ὀπτικῆς; ὅ ἐστι μεταξὺ τῆς ἀκοῆς καὶ ὀράσεως, ἐν ᾧ κατ' αὐτοὺς εἶναι τοσαύτη διαφορὰ τῶν ἠχούντων σωμάτων καὶ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίων. Καθότι ἂν ᾔηται ἐν καὶ τὸ αὐτό, ὅπερ ἐνεργεῖ, καὶ ἐν καὶ τὸ αὐτό, ὅπερ ἀντενεργεῖ: τουτέστιν πρὸς ὅπερ ἀποτείνεται ἡ ἐνέργεια τῆς τε ἀκοῆς καὶ τῆς ὀράσεως, ἐπακολουθεῖ οὐδὲν ἄτοπον τὸ νὰ δωθῆ ὁμοιότης εἰς τὰ ἀποτελέσματα, ὡς εἰς τὸ διὰ πασῶν διάστημα εἶναι πέντε τόνοι καὶ δύο ἡμίτονα, οὕτω καὶ εἰς τὸ ἡλιακὸν σκῆπτρον τὰ ἑπτὰ χρώματα νὰ κατέχωσιν ἴσα διαστήματα, ὡς πρὸς τὴν ὄρασιν, μὲ τοὺς τόνους τοῦ διὰ πασῶν, ὡς ἕκαστος τοῦτο ἤθελεν ἰδοῖ ἐν τῷ περὶ χρωμάτων.

Πλὴν οὐδαμῶς ὀλιγώτερον πρέπει νὰ ἔχη χώραν

46 Περὶ τοῦ Αἰτίου τῶν αἰσθημάτων

καὶ τὸ ἀνάπαλιον : τουτέστιν ἂν ἡ παρατήρησις δίδῃ ταυτότητα εἰς τὰ διαστήματα τῶν τόνων καὶ χρωμάτων, ὁ ὀρθὸς λόγος ἀπαιτεῖ νὰ ἦναι ἓν καὶ τὸ αὐτὸ τὸ τὰ χρώματα διεγείρον μὲ τὸ τοὺς τόνους ἐκτελοῦν.

42. Καὶ ἄλλη δ' ἀπορία οὐσιώδης προκύπτει ἐνταῦθα τῶν μεταφυσικῶν περὶ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν αἰσθημάτων. Θέλουσι λέγω τινὲς τῶν μεταφυσικῶν ὅτι εἶναι διάφορα τὰ χρώματα εἰς ἕκαστον τῶν ἀνθρώπων : ὅ ἐστι μεθερμηνεύμενον ὅπερ χρώμα φαίνεται εἰς ἐμὲ ἐρυθρὸν, τοῦτο φαίνεται εἰς ἄλλον τοιοῦτον, οἷον εἰς ἐμὲ τὸ πράσινον, εἰς δ' ἄλλον τοιοῦτον, οἷον εἰς ἐμὲ τὸ ἰώδες, καὶ εἰς ἄλλον τοιοῦτον, οἷον εἰς ἐμὲ οὐδὲν τῶν χρωμάτων. Πλὴν, ὡς φαίνεται, ἕκαστος εἶναι κύριος τοῦ νὰ φρονῇ ὡς θέλει. Ἄς μὴ νομίζῃ ὅμως, ὅτι καὶ καταπείθει καὶ τοὺς ἄλλους νὰ φρονῶσιν ἰσαύτως, ὡς ὧν ἐξερημένος πάσης ἀποδείξεως. Καθότι διὰ νὰ ἀποδείξῃ τις ὅτι τὰ τῶν ἄλλων αἰσθήματα εἶναι ἄλλοῖα, ἔπρεπεν αὐτὸς νὰ εἰσέλθῃ ἐντὸς τῶν ἄλλων, καὶ αἰσθανθεὶς διὰ τῶν αἰσθητηρίων ἐκείνων νὰ ἀποφασίσῃ ἑτερότητα εἰς τὰ αἰσθήματα τῶν ἀνθρώπων. Οὕσης ὅμως τῆς πείρας ἐνταῦθα ἀδυνατοῦ, ἀκόλουθον εἶναι νὰ προσρέξῃ τις εἰς μόνην τῆν θεωρίαν, καὶ τότε βέβαια ἠθέλην ἀποποιηθῆ τὴν ἑτερότητα τῶν αἰσθημάτων. Καθότι ἂν ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων ἦναι μία καὶ ὄχι διάφορος.. καὶ ἂν ἀπαξάπαντες οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνωνται τῶν χρωμάτων οὔτε διὰ τῶν ὠτων, οὔτε διὰ τῆς ῥινός, οὔτε διὰ τῆς γλώττης, οὔτε διὰ τῶν χειρῶν, οὔτε διὰ τῶν ποδῶν, ἀλλὰ διὰ τῶν ὀφθαλμῶν, δὲν μένει λόγος τοῦ νὰ μὴν ἦναι καὶ τὸ ἀποτέλεσμα ἓν καὶ τὸ

αὐτὸ, ἀλλ' ἐναντίον: τουτέστιν αἱ ἦττον, κατὰ τοὺς φυσικούς, διακλασικαὶ ἀκτῖνες (εἴτε αἱ ἐρυθραὶ) νὰ ἐμπαιῶσιν εἰς ἐμὲ· μὲν ἀποτέλεσμα ἦττον διακλασικὸν, εἰς δ' ἄλλον, μεσαῖον, οἷον αἱ πράσιναι, εἰς δ' ἄλλου μᾶλλον, οἷον αἱ ἰώδεις.

β'. Εἶναι γνωστὸν τοῖς πᾶσιν, ὅτι ἡ ὄρασις τῶν πεδιάδων (εἴτε τὸ πράσινον χροῖμα) εἶναι ἀρεσῆ εἰς πάντα ἄνθρωπον, καὶ τούτου ἕνεκεν, ὡς φαίνεται, ἅπαντες ὑπάγουσιν εἰς περιδιάσασιν αὐτῶν, καὶ ἔτι πλέου εἶναι ἀρεσῶν ἐπίσης τὸ πράσινον χροῖμα καὶ εἰς αὐτὰ τὰ νήπια. Ἀλλ' εἶναι ἐπίσης γνωστὸν, ὅτι αἱ πράσιναι ἀκτῖνες κατέχουσιν τὸν μεσαῖον χώρον τῆς διακλασικότητος. Ὡς αἱ μεσαίως διακλασικαὶ τῶν ἡλιακῶν ἀκτίνων εἶναι αἱ μᾶλλον ἀρεσαὶ ὄχι μόνον εἰς ἓνα ἄτομον, ἀλλ' εἰς ἕκασον τῶν ἀνθρώπων. Ὡς ἂν καὶ ὅπερ χροῖμα φαίνεται εἰς ἐμὲ πράσινον, εἰς ἄλλον φαίνεται ἐρυθρὸν, καὶ εἰς ἄλλον ἰώδεις, τότε τὸ πράσινον τῶν χρωμάτων δὲν ἔπρεπε νὰ ἦναι εἰς ἅπαντας ἀρεσῶν, ἀλλὰ εἶναι.. ὡς ὅπερ εἰς ἐμὲ εἶναι πράσινον, τοῦτο καὶ εἰς ἄλλους.

Ἐτι τὸ μέλαν χροῖμα εἶναι δυσἀρεσον εἰς πάντα ἄνθρωπον καὶ εἰς αὐτὰ τὰ νήπια, καὶ ἀρεσῶν εἰς πάντα λελυπημένον. Ἐν λοιπὸν ὅπερ χροῖμα φαίνεται εἰς ἐμὲ μέλαν, εἰς ἄλλον ἐφαίνεται πράσινον, καὶ εἰς ἄλλον λευκὸν, τότε τὸ μέλαν χροῖμα δὲν ἔπρεπε νὰ ἦναι δυσἀρεσον εἰς πάντα καὶ εἰς τὰ νήπια, καὶ εἰς πάντα λελυπημένον ἀρεσῶν.

43. Διῶχται ὁμῶς ὄχι ὀλίγοι, καὶ ἴσως ἅπαντες οἱ μεταφυσικοὶ, ἠγέρθησαν κατὰ τῶν αἰσθήσεων. » Ἄπα-